

ЕХОТО НА БЪЛГАРСКАТА ЕПОПЕЯ ОТ 1876 Г. В СЛОВАШКО

Словашкият печат от 1876 г. тълкува Априлското въстание като върховна акция на българския народ за национално освобождение. В статии, коментарии, политически бележки пред словашкия читател се разкриват радикални прояви и факти на българското освободително движение.

И колкото парадоксално да звучи, обективно словашката консервативна интелигенция агитира идеите на българските републиканци и революционни демократи. Този „парадокс“ потвърждават между другото и буквалните преводи на прокламациите към българския народ на БРЦК и тяхното разпространение.

Масовото, всенародно българско въстание е очаквано с нетърпение в Словакия. Но едва през май 1876 г. е било известно на политическия орган на словашкото национално движение през 70-те години в „Народне новини“ по телеграфа от Букурещ, че „турците са се сблъскали вече с български въстаници в Габрово“; че „недалеко от Дряновския манастир се е разиграла решителна битка“ и че „въстанието се разширява из цяла България“. „Народне новини“ информира своите читатели и за много други въстанически прояви в Калофер, Търново, Казанлък, за небивалия революционен подем в България. Но, общо взето, съобщенията за самия ход на въстанието са едностранчиви, лишени от конкретен материал и непосредствено възприети впечатления. Недостатъкът от преки кореспонденции е компенсиран от редица теоретико-политически статии, които мотивират борбата на българските въстаници за свобода или водят полемика с официалната австроунгарска преса. А словашкото хумористично списание „Черно-княжик“ адресира не един стихотворен памфлет до турските паши, бейове и аги и техните приятели от Запад.

През 1876 г. в словашките ежедневници отново откликват подвизите на българските въоръжени чети от края на 60-те и началото на 70-те години; възкръсват образите на легендарните воеводи Панайот Хитов и Филип Тотю, Хаджи Димитър и Стефан Караджа. Публицистичните статии с ретроспективна историческа тематика сочат ония сили на българския народ, които вдигат факела на освободителната борба и които ще изведат тази борба до победен край — това са жестоко експлоатираниите селски маси в поробена България.

За тия народни сили, герои-борци разказва в „Народне новини“ през 1876 г. и един словашки очевидец на Ботевата чета на парахода „Радецки“:

„Пътувахме в добро и весело настроение. Пътници имаше доста и техният брой непрекъснато се увеличаваше. Още в самото начало ми направи впечатление, че от най-незначителните румънски станции на парахода се качваха най-много пътници и все мъже, чиято външност криеше нещо особено. Почти всички бяха снажни, пъргави момци или мъже, както се казва, в най-добрата си възраст. От очите им бликаше необичаен пламък, всичко в тях издаваше мъжество и сърцатост. Правеше впечатление и тежкия им и голям багаж. Всички тия мъже разговаряха помежду си, сякаш си бяха съвсем чужди; но аз имах чувството, че те са една силна дружина от 200—300 души. Така ние наближавахме към градчето Оршова. Да беше гръм паднал между нас, не бихме били толкова поразени, както от туй, което се разигра в един миг пред очите ни. Подозрителните пътници светкавично хвърлиха горните си наметала и застанаха пред нас във въстанически униформи. Отвориха капациите на санделите, които мъкнеха със себе си, и извадиха

от тях напълно ново и запазено оръжие и ето ги до зъби въоръжени. Всичко това бе сторено само за миг. После обсадиха капитана, машиниста и другия персонал и ги принудиха да спрат кораба на отсрещния бряг, където се виждаше турска стража. Част от смелите български доброволци, защото това бяха именно те, слязоха от кораба и съсякоха със саби турския пост; останалите бдяха на кораба да не отплува. След кървавата разправа българските юнаци се върнаха и корабът продължи своя път.

Недалеч от Ломпаланка отново заставиха капитана да спре парахода. Всички слязоха на брега. Под бодро развения славянски трикольор храбрите юнаци закрачиха по изборния от тях път.

На кораба останаха само празните им сандъци и куфари, които в Оршова бяха прехвърлени на парахода „Карл Людвиг“, за да бъдат изпратени във Виена, така се говореше.

Това беше наистина смел и оригинален подвиг и всичко беше много умело изпълнено. А когато човек гледаше тия най-различни по големина и форма сандъци и куфари, не можеше да не се усмивне. Между тях имаше обикновени куфари, по-големи и по-малки сандъци, такива, каквито момите във Влашко получават за своята зестра. Капаците на тия сандъци бяха изрисувани, а някои налепени с ликовите на различни светии. В опразнените сандъци и куфари нямаше нищо друго освен тук-там останали в сламата патрони. За всички нас, които пътувахме в кораба, ще остане вечно жив в паметта ни тоя смел български подвиг. . .“

Широко се коментира потушаването на Априлското въстание, защото ехото донася както в Словакия, така и в редица европейски страни най-вече неговия мъченически стон. Но откликът не е само вопъл на потресена съвест, не е примирено съчувствие към многобройните жертви, а протест и твърдо изразена вяра, че „българското въстание тепърва навлиза в своя разгар“. И не се касае тук до неосведоменост, а до определено убеждение, че такова въстание не може да бъде поразено.

Словашките вестници и списания от 1876 г. са просто хроника на събитията в България, на отзвук на им в славянските страни и сред демократичната общественост. В „Народне новини“ информира читателите си за всенародните демонстрации на солидарност с братския български народ в Русия, където „широките народни маси участвуват по-спонтанно от интелигенцията“. От чешкия в. „Народни листи“ е препечатана обширна информация за турските зверства в Батак и Клисура. Подбират се и се публикуват от много западноевропейски вестници и списания с традиционна туркофилска ориентация в защита на България — за по-голям политически ефект. „Народне новини“ препечатва материали от английските вестници „Дейли нюз“ и „Таймс“, в които пряко или по косвен път се разобличава Турция; рецензира също така и брошурата „Турските злодеяния в България“ от английския демократ и приятел на българския народ У. Гладстон. Заедно с това словашкият печат разголява и западната империалистическа политика на Балканите.

По такъв начин словашката интелигенция изявява нови, демократични, напредничави политически възгледи в своята идеология. И тия възгледи се задълбочават, изострят се политически в непрекъснатата полемика с официалната политика на Виена и Будапеща. Според „Народне новини“ само там „турците се радват на симпатии“.

Богат чуждестранен публицистичен материал е залегнал в статии: „Разследване на турските жестокости“ във в. „Народне новини“ — за „коварните замисли на Високата порта да прикрие туй, което е извършила в България“; или пък „Турското зелено знаме на пророка“ (от Ян Кутлик) с мото от публикуваните в словашкия печат изявления на Виктор Юго: „В този момент е избиван цял един народ — къде? В Европа. Има ли свидетели на това престъпление? Има един свидетел — целият свят. . .!“

Ехото на българската епопея не замира в печата. Известията за борбите и страданията на българите достигат до съзнанието на широките словашки слоеве и утвърждават нашия народ като борец и мъченик за свободата. В редакцията на словашките вестници и списания се получават много писма от села и градове, които призовават войната за по-скорошно освобождение на българския народ. И „никой не се бои от такава една война с изключение на няколко тукашни архибашибозуци“ — се пише в писмо от Кисуцка област. Едва ли някой по това време е могъл да повярва на клеветите за „българските жестокости“ на банско-бистрицкия правителствен в. „Сворност“, издаван на словашки език.

Словашкият народ отправя своя поглед към поробения славянски Юг и събитията на Балканите пленяват мислите, стряскат, събуждат и мобилизират за борба срещу тежкото австро-унгарско икономическо, социално и културно робство, а симпатиите повече от друг път тясно се свързват с националнополитически цели — във връзка с балканските славяни да се привлече интересът на европейските страни и към националния въпрос в Австро-Унгария.

Но за победния край на словашките освободителни усилия е било необходимо да се задълбочи и социалното съдържание на националното движение. Словашката буржоазна интелигенция — водачът на националните борби — съвсем недооценява този момент от своята идеология.

ЛИТЕРАТУРА

Národné noviny, бр. 6, 1876. Вж. „Българи на парахода „Радецки“, пише словашки очевидец. N. N., бр. 66, 1876. Вж. материалите за прехода на Ботевата чета през Дунав; вж. също в С-к, бр. 6, 1876.

N. N., бр. 62, 1876. Вж. „Прокламация на Българския централен революционен комитет. . .“ N. N., бр. 59, 1876. Вж. статията „Да не слагаме оръжие. . .“

N. N., бр. 60, 1876. Вж. уводната статия „Въстанието в България. . .“; бр. 102, вж. рубриката „Преглед на списанията“; бр. 117, също.

N. N., бр. 65, 1876. Вж. „Политически преглед“; бр. 83, също; и статията „За турските зверства в България“ (според вестник „Таймс“); бр. 112, вж. „Преглед на списанията“; бр. 114, вж. „Турските реформи“, „В Батак, Клисуре. . .“; бр. 94, вж. „Кабинетът на Дизraelи и събитията в Батак“; бр. 107, 113, 147, вж. „Преглед на списанията“, коментари за брошурата на У. Гладстон „Злодеянията в България и Източният въпрос“, статиите „Турските жестокости“, по английски материали), „Сериозни гласове в защита на християните в Турция“; бр. 129, вж. статията „Случки из живота в градчето Клисуре“.

Černokňažník, бр. 5, 6, 7, 34, 41, 50, 1876. Вж. памфлети срещу турците.

Sp. Zora, 1876, кн. 7, 8, 11. Вж. статиите на С. Захей срещу турските жестокости в България N. N., бр. 142, 144, 1876. Вж. в рубриката „Писма. . .“

Sp. Orol, 1877, кн. 7. Вж. А. Ф. Тимко „На Балкана — образ от най-новото въстание на българите“ (очерк).

Георги Вълчев

ИВ ГАНДОН

(по случай една година от смъртта му)

След кратко, но тежко боледуване на 12 януари 1975 г. почина в Париж видният френски писател, председател на Международната асоциация на литературните критици и председател на Синдиката на френските литературни критици Ив Гандон. През 1967 г. Ив¹ Гандон гостува на нашата страна начело на френска писателска делегация. В 1974 г. изд. „Народна култура“ публикува в превод един от последните негови романи „Господин Миракл“.

Динамичен и темпераментен, страстно отдаден на литературата и нейните обществени функции, Ив Гандон бе последователно единодушно избран за председател на Съюза на френските писатели, на френския ПЕН-център, на Националния съвет за литература, който, както казва подпредседателят на Синдиката на литературните критици Роже Жирон, е „нашият малък Парламент“. На тези постове Гандон разви обширна и полезна организационна и творческа дейност, осъществи редица инициативи, между които една от последните, инициативата му да се свика в Париж през 1960 г. една международна среща на литературните критици с участието на 16 страни, в това число СССР и социалистическите страни. Активната роля на Ив Гандон доведе до основаването на Международната асоциация на литературните критици и до няколко международни срещи (в Италия, Испания, СССР) при едно все по-нарастващо участие на литературни критици от различни страни. Заслужено Ив Гандон бе единодушно посочен за председател на но-